

Kvassói és brogyáni Kvassay Jenő (1850-1919)

A magyar mezőgazdaság, vízgazdálkodás és vízrendezés, illetve talajjavítás történetében mérföldkövet, fordulópontot jelentett Kvassay Jenő e területeken kifejtett több mint négy évtizedes úttörő és azóta is egyedülálló munkássága. Nem volt még 28 éves, mikor Trefort Ágoston földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztertől – párhuzamosan kultuszminiszter, illetve később az MTA elnöke – 1878-ban átvette kinevezését és feladatául kapta a hazai kultúrmérnöki szolgálat megszervezését.

Kvassay kezdetben egyedül, egy év múlva négy, majd hat segédmérnökkel végezte a felszaporodott talajjavítási teendőket. Az általa megszervezett Országos Kultúrmérnöki Hivatal élére 1880. január 20-án állították. Választott szakmájának fanatikusaként, élete végéig ebben a pozícióban szolgálta az országot, az idő múlásával hatáskörének többszöri bővülésével csak az általa irányított intézmény neve változott alkalmanként.

„Kvassay és munkatársai irányításával 1879 és 1918 között, tehát 40 esztendő alatt másfél millió kh terület belvízrendezését és lecsapolását végezték el, ami óriási eredménynek számított, hiszen gyakorlatilag gépek nélkül dolgoztak. ... Kvassay felelőssége tovább növekedett, amikor 1884-től a halászati ügyek is a Kultúrmérnöki Hivatal hatáskörébe kerültek” – írja Kvassay Jenő mai léptékekkel is hatalmasnak tűnő, közel 900.000 hektárnyi területre kiterjedő szakmai munkájáról Pintér János. Életpályájának összefoglalását egy egyszerű, de sokat mondó tömönddal zárhatjuk le: Kvassay új korszakot nyitott a magyar vízügy történetében.

Család, iskolák, kezdetek

A Kvassay család egy lengyel lovagtól származtatja magát, aki 1150 körül Trencsén vármegyében, a Vág felső folyásánál épített várat. A Felvidéken letelepedett, s magyar nemességet is kapott családból többen töltöttek be magasabb hivatali pozíciókat. Köztük találjuk II. Lajos

udvarnokát, de alnádor, főispán, országgyűlési követ és királyi tanácsos is szerepel a kiterjedt família tagjai között.

Közülük Kvassay Ferencet – Kvassay Jenő nagybátyját – a történelemtudomány mint a hazai borok külföldi népszerűsítésének, megismertetésének egyik úttörőjét tartja számon. Az ő érdeme is, hogy a magyar borok már az 1800-as években eljutottak távolabbi világrészekre. A borok mellett a hazai irdalom határainkon túli terjesztőjeként is ismert rokon, Kisfaludy Sándor számos dalát, Vörösmarty és Petőfi néhány hazafias költeményét fordította angolra. Irodalmi vénáját fia, Ede is örökölte, aki amellet, hogy gr. Andrássy Gyula és gr. Lónyay Menyhért miniszterelnökök közvetlen munkatársa volt, aktív szépirodalmi és hírlapírói munkásságot is folytatott. Kvassay Jenő unokaöccse, Sajó Elemér szintén kiváló vízépítő mérnök lett, személyében a tervszerű vízgazdálkodás úttörőjét tisztelhetjük, aki élete utolsó négy évében nagybátyjához hasonlóan az akkori vízügyi szolgálat első számú irányítója volt.

Kvassay Jenő 1850 júliusában látta meg a napvilágot Budán. Gyermekkoráról keveset tudunk, Győrött folytatott középfokú tanulmányainak befejezése után iratkozott be a budai Műegyetemre, ahol 1874-ben mérnöki oklevéllel egyenértékű abszolutóriumot nyert.

Ezután a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium ösztöndíjával a frissen gazdasági akadémiai rangra emelt – az országban elsőként és 1906-ig egyedülként funkcionáló – magyaróvári agrár-felsőoktatási tanintézet hallgatója lett. Kvassay szerencsés időszakban folytatta tanulmányait Óvárott, az addig is nagy presztízzsel rendelkező iskola komoly lehetőségek előtt állt a mezőgazdasági szakoktatás átalakításából kifolyólag.

Az intézet vezetésében nem hozott változást az akadémiai rangra emelés 1874-es éve. Az igazgató az 1863 óta a magyaróvári Alma Mater élén álló, korának egyik legelismertebb tudósa, Masch Antal maradt. Wittmann és Pabst igazgatóságának méltó folytatója elévülhetetlen szerepet játszott a fiatal tehetségek felismerése és felkarolása által az *Óvári Nagy Tanári Kar* létrejöttében, jelentős érdemei voltak a Tanintézethez kapcsolódó kísérleti állomások létrehozásában, így a magyar agrárkutatók alapjainak megteremtésében. Masch tehát

egyrésről gondoskodott a megfelelő utánpótlás nevelésről, ami kulcsfontosságú volt a régi értékek és az elért eredmények megőrzése érdekében, mivel a bécsi Mezőgazdasági Főiskola Alma Materből történő 1872-es kiválása, alapítása néhány tanár Óvárról történő eltávozásával járt. Mindezek mellett a kutatóintézetek megszervezése körül folytatott jelentős tevékenysége Óvár tudományos életben betöltött pozícióját tovább erősítette. Masch Antal Óvárott végzett munkássága nem csak a határainkon belül, hanem azokon kívül is számottevően érzékeltette hatását, életművével nagyban hozzájárult a magyar mezőgazdaság fejlődéséhez.

Óvár Kvassay hallgatósága idején tehát Magyarország egyetlen agrár-felsőoktatási intézménye volt, a legkiválóbb tanerők is ide csoportosultak. A már említett Masch igazgató mellett Lehmann Oszkár, Rodiczky Jenő, Thallmayer Viktor, Ulbricht Richárd, Deininger Imre, Kosutány Tamás, Linhart György, id. Sporzon Pál, Jammerspach Frigyes, Fehéry János, Nedeczky Ferenc, Renner Gusztáv és Köhler Vilmos óráit hallgathatta a hazai vízgazdálkodás későbbi kiválósága. Az akadémiává szervezéskor a tanári kar két fiatal képviselője – Cserháti Sándor és Cselkó István – még külföldi tanulmányúton tartózkodott, ők csak 1875-ben tértek vissza az Alma Mater kötelékei közé.

A felsorolt tanárok közül többen az *Óvári Nagy Tanári Kar* nemzetközileg elismert, oszlopos tagjaivá váltak. Az egykoron Óvárott végzett Deininger Imre, Magyarország első – az Alma Mater kötelékei közt működő – Vetőmagvizsgáló Állomásának létrehozója, a hazai vetőmag-vizsgálati és a régészeti növénytani kutatások megalapítója volt. Deininger később a keszthelyi gazdasági tanintézet igazgatója, 1892-től pedig a gödöllői koronauradalom jószágigazgatója lett. A nemzetközi szaktekintélynek számító agrokémikus Kosutány Tamás volt az első, akit az MTA közvetlenül Magyaróvárról választott a tagjai közé, és az elsők közt szerepel azon kevesek közt is, akik a XIX. században mezőgazdászként nyertek felvételt a tudós társaságba. Tudományos pályája Magyaróvárott indult, itt lett gazdasági akadémiai tanár, illetve a Vegykísérleti Állomás igazgatója. Több mint háromévtizedes óvári munkásság után az Országos Kémiai Intézet igazgatójává nevezték ki, emellett a Műegyetem meghívott előadójaként is tevékenykedett.

Visszaemlékezéseikben az utódok a tudományos életben elért eredményei alapján Linhart Györgyöt, a Növényélet- és Kórtani Állomás későbbi alapítóját és vezetőjét emelik ki a tanári kar tagjai közül, ahogy azt az egykori tanítvány, a később akadémikussá választott Surányi János is teszi. A fitopatológia Európa szerte híres szaktekintélyét ma a hazai tudományos növénykórtan és növényvédelem megalapozójaként tartjuk számon. Linhart György birtokosa volt a svéd Észak csillaga-rend lovagkeresztjének is, nem mellesleg: a rend első lovagja Linné (!) volt. A juhtenyésztés és a gyapjúismeret nemzetközileg elismert szaktekintélye Rodiczky Jenő szintén a tanári kar tagjai közt szerepel, a kiváló tudós és tanár személyében a francia Becsületrend tulajdonosát tisztelhetjük. Az ő nevéhez fűződik az Országos Gyapjúminősítő Intézet alapítása, amely immár több mint 110 éve szolgálja a magyar állattenyésztést. Életművével a kötet róla szóló fejezete foglalkozik bővebben.

Rodiczky egyik tanítómestere, id. Sporzon Pál, budai műegyetemi tanszékvezetőség és keszthelyi gazdasági tanintézeti igazgatóság után került vissza gazdasági akadémiai tanárként Óvárra, egykori tanulmányainak színhelyére. Korának egyik legtermékenyebb szakírójaként, a mezőgazdasági üzemtan kiemelkedő művelőjeként tartjuk számon. Óvárótt utóda a nem kevésbé neves szaktekintély, Hensch Árpád lett. Sporzon két művével is beírta magát az egyetemes magyar mezőgazdasági szakirodalom történetébe. *Gazdasági becsléstan* c. könyve az első ilyen jellegű, magyar nyelven kiadott munka volt. A *Gazdászati talajisme – vagyis: A termőföld* nevet viselő szerzeménye még 1865-ben látott napvilágot, ma az első magyar nyelvű, önálló talajtani tan- és kézikönyvként tartjuk számon. Thallmayer Viktor gépészmérnök, a műszaki tanszék és a Gépkísérleti Állomás vezetőjeként tett szert hírnévre a tudományos életben. Több mezőgazdasági gépgyár szaktanácsadóját, az első magyar mezőgazdasági gépészeti szakkönyvek szerzőjét tisztelhetjük személyében.

Az *Óvári Nagy Tanári Kar* nemzetközileg is elismert kiemelkedő tagjai mellett nem feledkezhetünk meg néhány szóval megemlékezni a Kvassay hallgatósága idején oktató többi, szintén kiemelkedő életutat bejárt tanárról sem. Köztük találjuk Ulbricht Richárdot, Magyarország első – 1872-ben Magyaróvárótt felállított – mezőgazdasági Vegykísérleti

Állomásának szintén első vezetőjét, illetve a főhercegi uradalom egykori építészeti igazgatóját, Jammerspach Frigyest is. Ő tanulmányait Bécsben és Magyaróvárott végezte, később a helyi főhercegi uradalom vezetője lett. Több épületet tervezett a városban, az ő alkotása a Magyar utca végén található evangélikus templom is. Köhler Vilmos oktató munkája mellett az akadémia főkertésze is volt, német származása ellenére a hazai kertészeti szakma ugyancsak elismerte érdemeit, Lukácsy Sándort, a Kerti Gazdaság szerkesztőjét idézve: „*a kertészet jelen tudományos előmenetelénél hazai haladásunknak nem csekély tekintélyt*” szerzett.

Az oktatók közül meg kell említeni még Cserháti Sándor apósának, Lehmann Oszkár gazdasági akadémiai tanárnak a nevét, aki később a tharandti erdészeti akadémia professzora lett, illetve Renner Gusztávét, aki tangazdasági szolgálata mellett a gyakorlati tárgyak előadója volt. Vezetése alatt a tangazdaság prosperált. Tudós gyakorlati gazda volt a javából, a minisztérium 1878 októberében be is rendelte szolgálattételre, itt a ménesintézetek gazdasági előadójaként tevékenykedett, majd a kisbéri ménesbirtok igazgatójává nevezték ki. Irányítása alatt vált Kisbér híres mintagazdasággá. Ezután az Esterházy hercegi uradalom jószágkormányzójaként dolgozott a külföldön is ismert és elismert szakember.

Kvassay óvári hallgatósága idején korának legkiválóbb hazai tudós tanárai, kutatói, sok esetben egyben gyakorlati szakemberei egyengették az itt hallgató gazdászok útját. Miután műegyetemi tanulmányait Óvárott gazdasági ismeretekkel kiegészítette, 1876-ban újabb ösztöndíjat nyert el, szintén minisztériumi támogatással. Egyéves külföldi tanulmányútján Németországban, Svájcban, Franciaországban és Olaszországban a talajjavítás, az öntözés és a lecsapolás kérdéseit vizsgálta, egy esztendő leforgása alatt megismerkedett a kor leghíresebb vízmérnökeinek alkotásaival, illetve vízépítési tanulmányokat folytatott Párizsban a *École des Ponts et Chaussées*-on.

Hazatérése után mérnöki tevékenységét a temesvári Bega-csatorna hivatalánál kezdte, majd 27 évesen kapta feladatául a hazai talajjavítással foglalkozó mérnöki szolgálat megszervezését. A kezdetekben „*Kvassay az ország különböző részein – de főleg Szepes megyében – végezett talajjavítási kísérleteket, előadásokat és gyakorlati bemutatókat tartott az*

alagcsövezésről és az öntözésről, s egyúttal felmérte a teendőket is. Ezek után jött létre 1879-ben az Országos Kultúrmérnöki Hivatal, vezetője Kvassay lett” – írja pályafutásának kezdetéről Pintér.

Az első posztgraduális képzés Óvárrott – kultúr- és folyammérnökök „szakvizsgálata”

A Kvassay által vezetett hivatal feladatkörének és teendőinek növekedésével biztosítani kellett a tevékenység ellátására alkalmas, megfelelő számú és képesítésű mérnöki személyzetet. A kultúrmérnökök – ahogy Kvassay is – a Műegyetem mérnöki szakosztályán végzett okleveles mérnökök közül kerültek ki, akik ismereteiket a magyaróvári Gazdasági Akadémián egészítették ki és a tanári karból összeállított vizsgabizottság előtt sikeresen igazolták tudásukat.

Egyrészt a kultúrmérnöki munka eléggé kiterjedt és szerteágazó jellegéből adódóan a hivatal munkatársainak speciális, illetve sokrétű elméleti és gyakorlati tudással kellett rendelkezniük. *„Ha a kultúrmérnöki munkát nagyon egyszerűen akarjuk meghatározni, akkor azt mondhatjuk, hogy ez a vízkárok elleni küzdelmet és a víznek a termelés szolgálatába való állítását biztosító tevékenységet jelenti. Tehát jóval többet, mint amit Kvassay korában és később is értettek alatta, hogy a kultúrmérnökség csak talajjavítási eljárásokkal foglalkozott. Természetesen munkájuk legfontosabb része a lecsapolás, belvízrendezés, alagcsövezés volt, de a múlt század végén már megkezdődött a vízrendezést és vízhasznosítást egyaránt szolgáló tározók építése is. Ez elsősorban halastavak létesítésében nyilvánult meg. Ezeken kívül a Kultúrmérnöki Hivatal munkatársainak kellett foglalkozniuk az ún. «nem állami kezelésben levő» folyók, patakok rendezésével és a vízmosások megkötésével is. Kvassayék működésének elején a kultúrmérnökség feladata volt a méreteiben kisebb, de jelentőségében igen fontos közegészségügyi mérnöki szolgálat ellátása is, mely az ivóvízellátást, a szennyvízelvezetést és az artézi kutak kezelését foglalta magában.” – írja az 1800-as évek végén végzett kultúrmérnöki munka összetettségéről Pintér János a Magyar agrártörténeti életrajzokban.*

Másrésről a felszaporodott teendők ellátásához növelni kellett a hivatal személyi állományát. Kvassay kinevezésének évében még egyedül, egy esztendő múltán, 1879-ben négy, majd hat segédmérnökkel végezte munkáját, de 1885-ben már 28 mérnök vett részt a hazai munkálatokban. Az 1885-ös vízjogi törvény – amely Kvassay munkásságának egyik csúcsát jelenti, a későbbiek során még kitérünk rá – életbelépését követően közigazgatási hatáskörrel, illetve feladatok ellátásával is megbízta, felruházta az Országos Kultúrmérnöki Hivatalt.

Ennek eredményeképp *„az ország 8 kultúrmérnöki kerületre osztott, amelyekben működő hivatalok az országos kultúrmérnöki hivatal felügyelete alá helyeztetek. A talajjavítási munkálatok iránti érdeklődés 1886 óta oly rohamossá vált, hogy a hivatalok az igényekkel lépést tartani nem tudnak és a földmivelésügyi kormány a kerületi hivatalok számát folyton szaporítani kénytelen. 1895. a hivatalok száma 12, Budapest, Szombathely, Kassa, Sátoralja-Újhely, Debrecen, Arad, Kolozsvár és Brassó székhelyekkel”* – olvasható *A Pallas nagy lexikonának Kultúrmérnökségről* szóló szócikkében. Az Országos Kultúrmérnöki Hivatal felügyelete alá tartozó, de önálló hivatalként funkcionáló egységek száma a későbbiek során tovább növekedett – főleg Erdélyben létesült több –, a századforduló utáni évben már 19 helyen intézték a körzetükbe tartozó ügyeket.

Kvassay jól látta, hogy a megnövekedett feladatok ellátására megfelelő számú, speciális ismeretekkel rendelkező mérnöki személyzet szükséges. Ennek megfelelően a kultúrmérnöki hivatal leendő munkatársait a minisztérium Kvassay egykori tanulmányainak színhelyén – az 1883:I. tc. 10. §-a alapján – kultúrmérnöki szaktanfolyam elvégzésére kötelezte. Az Óvárott zajló képzés egyedülálló volt a maga nemében, *„ekkor kapott az akadémia először posztgraduális képzési feladatot. Az első szakvizsgákat 1886. márciusában tették le a mérnökök az e célra létrehozott bizottság előtt. Az 1889:XVIII. tc. a folyammérnöki hivatalok mérnökeire is kiterjesztette a szakvizsga-kötelezettséget”* – írja Walleshausen Gyula az óvári agrár-felsőoktatás 175 évét bemutató munkájában. A *Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei 1896 c. összefoglaló mű* szerint a vizsgabizottság elnöke Balás Árpád királyi tanácsos, az akadémia igazgatója volt, tagjai Sporzon Pál – majd

az ő nyugalomba vonulása után Hensch Árpád – és Cserháti Sándor voltak. Az 1886 és 1896 közötti időszakban összesen 90 mérnök tett sikeres szakvizsgát.

A vízgazdálkodás tudományának magas szintű művelése Óvárott a kezdetektől fogva jelen volt, elég csak az első igazgatónak, Wittmann Antalnak ez irányú munkásságára gondolnunk. Wittmann eredetileg ügyvédi pályára készült, a jogi végzettséget meg is szerezte, azonban csak 5 évig praktizált, akkor is inkább a gazdálkodással kapcsolatos ügyek érdekelték. Felhagyva eredeti szakmájával, szenvedéllyel kezdett el gazdálkodni kisebb birtokán.

Életének későbbi alakulásáról Pintér János így ír: *„nemsokára egy osztrák báró morvaországi birtokainak lett irányítója, és mellette több birtok felügyelője. 1810-ben egy kisebb könyvet jelentetett meg a legelők és rétek öntözéséről”*. Walleshausen Gyula szerint valószínűleg erre a munkájára figyelt fel Albert Kázmér szász-tescheni herceg, és hívta meg sziléziai birtokai igazgatására. *„Miután itt mintaszerűen bemutatta az öntözés és vízelvezetés eredményes módját, valamennyi birtokának főkormányzójává nevezte ki.”* Így 1813-ban átvette a herceg összes magyar, sziléziai és galíciai uradalmainak vezetését, és székhelyét Teschenből Magyaróvárra tette át. *„A magyaróvári, mintegy 90 ezer hektárnyi birtoknak csupán egy része hasznosult jobbágyi szolgáltatások révén, sok volt a műveletlen, mocsaras terület, ahol ősztől tavaszig a víz volt az úr”* – írja Walleshausen Gyula a Lajta mellett fekvő, illetve a hansági ingoványos földekről. Wittmann feladata elsőként e hatalmas és kihívásokkal teli birtok rendezése volt.

E téren kifejtett munkásságáról oldalakat lehetne írni, ezért csak nagyon röviden és tömören összegezve ez irányú tevékenységét: területeket csapoltatott le, csatornákat, gátakat építtetett, vizeket szabályozott, a birtokot rendezte, tagosított, több új gazdaságot, majort létesített annak érdekében, hogy e területeket művelhetővé és még több hasznot hozóvá tegye. Ennek egy jó példáját említi *A Pallas nagy lexikona* is: *„Nagy hirt szerzett a márialigeti öntözőrét, az első öntözéssel egybekapcsolt műréttel hazánkban, leginkább háttas szerkezettel, mely manapság is létezik.”* Ezt, az előtte mostoha körülmények között lévő – Hegyeshalomhoz közeli – kb. 1300-1400

holdas területet sikerült Wittmannak virágzó gazdasággá varázsolnia. Az elkövetkezendőekben utazók sora – köztük nyugatról érkezettek – keresték fel Óvárt és a birtokot, hogy tanulmányozzák az itteni eredményeket.

A későbbiek során e tudományterület és szakma sikeres művelői további hírnevet hoztak Óvár számára. Az utóbbi időkből – csak egy nevet kiragadva – meg kell emlékeznünk Kvassay egyik méltó utódjáról, a 2009. áprilisának végén, életének 99. esztendejében elhunyt Mosonyi Emilről, aki okleveleit a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen és a Magyaróvári Gazdasági Akadémián szerezte.

Vízépítő mérnökként a világ legelismertebb vízerő-hasznosítási szaktekintélyei közé tartozott, irányításával a magyar vízmérnöki oktatás világszínvonalúvá vált. Külföldre történő távozása után egyetemi tanárként (Karlsruhe), és a Theodor Rehbock Laboratórium igazgatójaként dolgozott. A Magyar Tudományos Akadémia 1951-ben választotta levelező tagjai közé. 1956-ban fontos szerepet vállalt a műegyetemi forradalmi megmozdulásokban, majd 1957-ben nem volt hajlandó magát „félrevezetettnek” nyilvánítani, ezért elveszítette a katedráját. 1964-ben emigrált. Távollétében idehaza elítélték, vagyonától és akadémiai tagságától megfosztották. Csak 1991-ben – akkor már rendes tagként – vették vissza az Akadémiára. Munkásságából kiemelkedik a XX. század egyik legnagyobb vízügyi alkotásának, a Duna-Rajna-Majna csatorna különleges hajózsilipjeinek korszerű és gazdaságos kialakítása.

Kvassay úttörő munkássága az Országos Kultúrmérnöki Hivatal élén

Kvassay 1878-ban vette át Trefort Ágoston minisztertől kultúrmérnöki kinevezését, majd 1880-ban állították az általa megszervezett Országos Kultúrmérnöki Hivatal élére osztálytanácsosi rangban. Az önálló Földművelésügyi Minisztérium létrejöttével 1891-ben életre hívták az Országos Vízépítészeti és Talajjavító Hivaltal, amelynek vezetője szintén Kvassay volt. *„Ennek keretében a kultúrmérnöki osztály vette át az addigi Országos Kultúrmérnöki Hivatal*

feladatkörét. Ezt az intézményt ugyancsak Kvassay irányításával szervezték át 1899-ben Országos Vízépítési Igazgatósággá, mely 1910-től az FM vízügyi műszaki főosztálya lett, vezetője változatlanul Kvassay maradt. Ezen belül a kultúrmérnöki osztály irányította szerte az országban a kultúrmérnöki hivatalokat.”

Időközben „Kvassay felelőssége tovább növekedett, amikor 1884-től a halászati ügyek is a Kultúrmérnöki Hivatal hatáskörébe kerültek, így ellenőriznie kellett az 1888-ban létrehozott Országos Halászati Felügyelőséget is, melynek feladata volt – többek között – a mesterséges tógazdaságok tervezése és létesítése.” – olvashatjuk a Magyar agrártörténeti életrajzok c. kiadvány második kötetében. Kvassay nevéhez fűződik az előbb említett felügyelőség mellett a Közegészségügyi Mérnöki Szolgálat megszervezése is.

„A kultúrmérnöki hivatalok tevékenységét – az ármentesítő és belvízszabályozó társulatokhoz hasonlóan – a hazai vízjogi viszonyok nagymértékben akadályozták. Így került Kvassay a korszerű vízjogi törvény megalkotását sürgetők táborába, ahol egyike lett azoknak, kik a törvény megszületéséért a legtöbbet tették.” – írja Ágoston István az 1886-ban életbe lépett vízjogi törvény előkészületeiről.

A ma is sok aktualitással bíró jogszabály elő- és utóéletéről következzenek dr. Filotás Ildikónak, a Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség vezetőjének gondolatai. „1884-ben – amikor is Kvassay Jenő 34 éves – az országgyűlés 1884. szeptember 29-i ülészsaka megnyitása alkalmával, ő császári és apostoli királyi Felsége, I. Ferenc József trónbeszédében olyan ígéretet tett, hogy a vízjogról szóló törvényjavaslatot – alkotmányos tárgyalás végett – a Kormány a törvényhozás számára beterjeszti. Hogy miért emelem ki a vízjogról szóló 1885. évi XXIII. törvényt a jelentős művek sorából? Ez az a jogszabály, amely egész Európa számára példaértékű szabályozást adott, s amelynek egyes rendelkezései 80 évig, egészen 1965. július 1-ig hatályban voltak, melybe beépültek azok a vízjogi elvek, szabályok, amelyek korábban csak elszórva jelentek meg. Érdeemes megvizsgálni, hogy a 120 éve megfogalmazott jogelvek, ma mennyiben érvényesíthetők, illetőleg alkalmazhatók-e egyáltalán. Az eredmény az, hogy minden jogelv él, ma is meghatározó jellegű számunkra és többnyire a jelen

alaptörvényeinkben meg is jelennek valamilyen szintű szabályozásként. ... Kvassay Jenő tagja volt annak a szövegező bizottságnak mely az országgyűlés elé terjesztette a vízjogról szóló törvényjavaslatot. Az ő személyes munkája – a törvény két fejezete (a vízhasználatokról, és a vízhasználati társulatokról), emellett a törvényhez kapcsolódó rendelkezések kidolgozása, melyet ketten készítettek; a közmunka és közlekedési minisztériumból Kovácsy Sándor, a földművelésügyi, ipari- és kereskedelmi Minisztériumból pedig Kvassay Jenő.” A teljesség igénye nélkül még meg kell említeni az 1888-as halászati törvény létrehozását, amely szintén az ő nevéhez fűződik.

Jogalkotói munkássága után – amely lehetővé tette az általa vezetett hivatal eredményes tevékenységét – emlékezzünk meg pár szóban szakmai munkájának jelentősebb állomásairól is.

„A Tisza-völgy problémáival foglalkozva addig senki olyan határozottan és tömören nem foglalta össze a Tisza szabályozás tanulságait. A Vásárhelyi-féle, s a folyó sajátos adottságaival számoló, mederszabályozási terv, az 1879-es szegedi árvízi katasztrófa után meghívott külföldi szakértők véleményének értékelését és bírálatát magas szakmai szinten végezte el. A helyzet reális értékelésével tudta Kvassay a XIX. század 80-as éveinek vízügyi stratégiáját megfogalmazni. Megkezdtek a válságos helyzetbe került mezőgazdaság műszaki fejlesztését szolgáló vízrendezési munkálatokat, másrészt hozzá fogtak a Tisza-szabályozás végrehajtása során elkövetett hibák felszámolásához. Ez nem csak a Tisza-szabályozás befejezéséhez volt feltétlenül szükséges, de az elkövetett hibák megisméltődését is ki kellett zárni a kisvízfolyások, s vízgyűjtők rendezésénél, a kultúrmérnöki munkálatoknál.” – olvashatjuk Ágoston István tollából.

A *Nemzet inzsellérei* c. munkában még a következőket olvashatjuk: *„1902-ben megszervezte a Földművelésügyi Minisztériumon belül a Folyócsatornázási Osztályt, ami a hajózás távlati céljait segítette volna. Célba vette a Csepeli kereskedelmi kikötő megépítését, a soroksári Duna ág csatornázását, valamint a Duna-Tisza csatorna megépítésének lehetőségét is. Felismerte a Balaton óriási egészségügyi, kulturális és gazdasági lehetőségét, ezzel járó vízépítési feladatok elvégzésére megszervezte a Balatoni Kikötő-építési Felügyelőséget. Kvassay mint*

balatoni kormánybiztos közvetlenül irányította ezen munkálatokat (kikötők építése, partvédelem megkezdése, üdülőttelepek vízellátása, élelmiszer ellátást biztosító növénytermesztés és az ehhez kapcsolódó öntözési feladatokat).” A balatoni kikötők és a budapesti szabadkikötő megépítésének kezdeményezése mellett szorgalmazta a dunai vízi közlekedés fejlesztését is.

Kvassay foglalkozott öntözési kérdésekkel is. Egyebek közt az ő fejében született meg az akkori századforduló legjelentősebb öntözési terve, az arad-csanádi öntözőcsatorna megvalósításának gondolata. „Az, hogy 1879-1918 között csak mintegy 27 000 kh-on létesítettek öntözést, nem Kvassayn múlt. Ennek okai az újtól való idegenkedésben, a konzervativizmusban, a hazai mezőgazdaság monokultúrás szerkezetében, a pénzhányban és az öntözőberendezések helytelen használatában keresendők.” – írja róla Pintér.

Szakirodalmi munkássága, elismerései

Kvassay fiatal éveiben megjelent talajtani dolgozatáért a német Geologische Reichsanstalt levelező tagjainak sorába választotta. Ekkor még csak 26 éves volt. 1877-ben adták ki a feltűnést keltett *Rétmívelés, különös tekintettel az alagcsövezésre és öntözésre* c. könyvét. Ebben hangsúlyozza a takarmánytermesztés fontosságát és kiáll az erre alapuló – Magyarországon még csak akkor terjedő – korszerű, belterjes állattartás mellett. Három évvel később megjelent grandiózus munkája *Mezőgazdasági vízműtan* címmel, ami évtizedeken át a kultúrmérnökök elsőszámú kézikönyvei közt szerepelt. Művével elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia Fáy-féle pályadíját, ami 3000 Forintos jutalommal járt számára. Könyve az akadémiai jelentés szerint „berendezésére és előadására nézve egyaránt kitűnő, abszolút becsű munka, mely európai színvonalon áll”. A csekélyesű folyók szabályozásának alapelvei c. munkájával ismételtlen akadémiai pályadíjat nyert.

Könyvei mellett termékeny cikkírói munkásságot folytatott, közleményei a *Fővárosi Lapokban*, a *Vasárnapi Újságban*, a *Természettudományi Közlönyben*, a *Földmívelési Érdekeinkben*, a *Pesti*

Naplóban, a Nemzetgazdasági Szemlében, a Gyakorlati Mezőgazdában és a Köztelekben jelentek meg, ez utóbbi lap gazdasági gépészet rovatának egy ideig vezetője is volt. „Neki köszönhető, hogy útjára indul a vízügyi szolgálat azóta is megjelenő folyóirata a Vízügyi Közlemények, igaz az első években a Földművelésügyi Minisztérium kiadványaként még Kultúrmérnöki Jelentések címmel látott napvilágot az első tíz füzet” – írja Ágoston lapalapító tevékenységéről. Óvári érdekességként megemlítendő a Mosonymegyei Lapokban publikált cikke, amely a Rába folyó szabályozása során elért eredményekkel, illetve a Fertő-tó jövőbeni sorsával foglalkozik.

Kvassay rengeteg díj, elismerés és kitüntetés birtokosa volt: fiatalemberként, még 1885-ben tüntették ki a III. osztályú vaskoronarenddel, ezután 1892-ben a címzetes miniszteri tanácsosi címet és jelleget kapta, majd 1894-ben valóságos miniszteri tanácsos lett. 1898-ban a földművelésügyi minisztérium képviselőjeként részt vett a brüsszeli VII. nemzetközi hajózási kongresszuson és ugyanez évben a Lipót-rend lovagkeresztjét kapta. Az MTA 1918-ban Wahrman-díjjal tüntette ki a víziutak fejlesztése érdekében kifejtett munkásságáért.

Zárszó helyett

„Kvassay céltudatos, óriási munkabírási ember volt. Beosztottjai visszaemlékezéseit olvasva úgy tűnik, szinte fanatizálni tudta munkatársait, akik valódi hivatástudatból végezték munkájukat csekély díjazásért, nehéz körülmények között, kezdetleges műszaki eszközökkel és felszerelésekkel. Kvassay érdeme, hogy a magyar kultúrmérnöki szolgálat jó híre, kiváló munkája nem csak országszerte váltott ki megbecsülést, hanem külföldön is elismerést aratott. Kvassay Jenő élete végéig irányította a hazai kultúrmérnöki szolgálatot, 1919. június 6-án halt meg Budapesten” – írja életrajzának zárásaként Pintér János.

Kvassay négy évtizeden át a vízügyek legfőbb irányítójaként működve új korszakot hozott a magyar vízépítés történetében. „Működése a magyarországi földművelésügy, valamint folyószabályozások új korszakát jelöli. Kvassay fő ereje a széles körű szakirodalmi műveltségre épülő gyakorlati mérnöki készség, amelynek

birtokában egyrészt felismerhetővé váltak számára a nagyobb összefüggések, s a kor gazdasági folyamatainak vízepítési szükségletei, másrészt konkrét műszaki megoldások elbírálásakor is önállóan tudott véleményt alkotni” – írja életének összegzéseként Ágoston.

A Budapest-csepeli Nemzeti- és Szabadkikötő bejárati zsilipjét Kvassay-zsilipnek nevezték el, és emléktáblával jelölték meg. Balatonföldváron emlékmű állításával tisztelgették életútja előtt. Kvassay Jenő sírja Örbottyán községben található, ahol a helyi általános iskola, Budapesten műszaki szakközépiskola viseli nevét. Az örbottyáni temetőben minden év június első hetében koszorúzási ünnepséggel tiszteleg emlékének a helyi önkormányzat és a Magyar Hidrológiai Társaság Vízügyi Történeti Bizottsága.

Főbb munkái

A Műegyetem (Bp., 1874); Vizeinkről (Bp., 1875); Über Natron und Székboden im ungarischen Tieflande (Wien, 1876); Rétmivelés, különös tekintettel az alagcsövezésre és öntözésre (Bp., 1877); Mezőgazdasági vízműtan (Bp., 1880-82); Hajózás a szárazföldi vizeken (de Legréne munkájának magyar nyelvű fordítása) (Bp., 1888); Emlékirat vízszabályozásaink ügyében (Bp., 1888); A csekélyesésű folyók szabályozásának alapelvei (Bp., 1889); A hazai öntözések mai állásáról (Bp., 1895); A Duna-Tiszavölgy ármentesítő társulatokra vonatkozó statisztikai adatok (Bp., 1900); Árvízvédelem (Bp., 1907).

Felhasznált irodalom

Ágoston István: A nemzet inzellérei. Vízmérnökök élete és munkássága XVIII.-XX. sz. Alsó Tisza vidéki Vízügyi Igazgatóság. Szeged, 2001.
Balás Árpád: Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei 1896. Czéh Sándor-féle könyvnyomda. Magyar-Óvár, 1897.
Bokor József (szerk.): A Pallas nagy lexikona. 12. kötet. Pallas irodalmi és nyomdai Rt. Budapest, 1893.
Dr. Filotás Ildikó: Emlékbeszéd Kvassay Jenő és Sajó Elemér örbottyáni sírjánál. Hidrológiai Tájékoztató. 2005.

- Károlyi Zsigmond: A vízhasznosítás, vízepítés és vízgazdálkodás története Magyarországon. Budapest, 1960.
- Kvassay Jenő: A Rábaszabályozás eredményei és a Fertő jövő sorsa. Mosonymegyei Lapok. 1891. 4. 48. 199-200.
- Lukácsy Sándor. Kerti Gazdaság. 1857. október 3. 1. 1. 5.
- Markó László (főszerk.): Új magyar életrajzi lexikon III. Magyar Könyvklub, 2002.
- Pintér János: Kvassay Jenő. In: Für Lajos - Pintér János (szerk.): Magyar agrártörténeti életrajzok. Magyar Mezőgazdasági Múzeum kiadása. Budapest, 1989.
- Pintér János: Wittmann Antal. In: Für Lajos - Pintér János: Magyar agrártörténeti életrajzok. Magyar Mezőgazdasági Múzeum kiadása. Budapest, 1989.
- Dr. Surányi János aranydiplomás beszéde. Különlenyomat a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia Közleménye 1959. No. 1. számából. 26-29.
- Trummer Árpád - Lászlóffy Woldemár: A kultúrmérnöki intézmény hat évtizede (1879-1939). Budapest, 1940.
- Walleshause Gyula: A magyaróvári agrárfelsőoktatás 175 éve. PATE. Mosonmagyaróvár, 1993.